

336/1
LUGHA YA KISWAHILI
Paper 1
July/Aug 2024
2 hours

UGANDA TEACHERS' EXAMINATIONS SCHEME
Uganda Certificate of Education
JOINT MOCK EXAMINATIONS
LUGHA YA KISWAHILI
Karatasi ya Kwanza
Saa Mbili
(UTUNZINA UFUPISHO)

MAAGIZO WATAHINIWA:

Mtihani huu una sehemu mbili A and B.

jibu maswali mawili kwa jumla.

Katika Sehemu A kuna maswasli Mawili. Chagua swali moja.

Sehemu B ni ya lazima.

Majibu yote yaandikwe kwenye karatasi itakayopewa.

Swali la ziada halitasahihishwa.

SEHEMU A

UTUNZI WA INSHA

1. Uganda inaadhimisha siku ya Uhuru tarehe 9, Oktoba kila mwaka; katika shere hizo, watu mbalimbali wanakumbukwa kwa kazi na juhudi zao katika kulijenga taifa na baadhi yao wanapewa tuzo kama medali na pesa. Sherehe za mwaka jana zilifanyika katika wilaya moja huko mashariki mwa Uganda na mgeni mkuu alikuwa Mheshimiwa Rais Yoweri Kaguta Tibuhaburwa Museveni.

Mwandikie mwenyekiti wa kamati andalizi ya sherehe hiyo ukieleza sherehe zilivyokuwa mwaka jana.

2. Taarifa za hivi karibuni zinaonesha kwamba shule nyingi katika Jiji la Kampala zimepatikana kesi nyingi za ugonjwa wa macho miongozi mwa wanafunzi wake; ugonjwa huu unaambukizwa kwa kasi mno. Miongoni mwa njia za uambukizaji wa ugonjwa huu ni kushika mikono ya watu walio na ugonjwa huu Pamoja na msongamano wa wanafunzi katika shule nyingi.

Wewe ni mwanafunzi katika mojawapo ya shule za upili Jijini Kampala, pendekeza njia bora za kukabiliana na ugonjwa huu ili shule zisifungwe.

SEHEMU B

UFUPISHO

3. Soma Makala hii kwa makini halafu ueleze kwa maneno 70 athari za dawa za kulevya kwa jamii;

Dawa za kulevya ni donda ndugu katika taifa letu. Ni zimwi linalotesa na kufisha wazee kwa vijana. Halichagui jinsai, tabaka, rangi wala umri. Uraibu wa dawa hizi hauna faida yoyote. Wanaotumia dawa za kulevya huzitia mwili kwa kunusa, kuvuta, kumeza na kujidunga sindano. Zinapoingia katika miili ya watu madhara huwa mengi. Kuna wale wanaokosa hamu ya kula, wengine huambukizwa maradhi kama vile UKIMWI wanapotumia sindano zilizotumiwa na watu wenye virusi vya maradhi hayo kujidunga sindano na kutia dawa mwilini.

Mihadarati pia inaweza kufanya mtu awe mwendawazimu. Vifo pia hutokea ikiwa uraibu utazidi na mtu akose kupata matibabu. Mtu anayetumia dawa za kulevya huathirika akili. Yeye huwa hana uamuzi wenye hekima katika Maisha yake. Wengi wao hushiriki katika vitendo vya uhayawani. Wao hukosa fikra za utu. Baadhi yao wamebaka kina mama na Watoto wadogo na wengine wamezua vita katika familia na kusababisha madhara mukubwa katika jamii zao kwa sababu ya ulevi.

Familia za wanaotumia mihadarati hazina amani. Jamaa zao hutumia hela nyingi kuwalipia ada ya hospitali ili wapate matibabu baada ya kuzidiwa na uraibu. Mali hufujwa na watu wenye uraibu wa dawa hizo pale wanapohakikisha hawazikosi kila siku. Mzazi kwa mfano anaweza kutu

Pindua

mia hela kununua dawa za kulevya badala ya kumlipia mwanawe karo. Kuna wale wanaowaibia majirani na marafiki ili wakidhi mahitaji yao.

Ajali barabarani pia husababishwa na madereva walevi. Dereva yeyote awe matatu au gari la kibinafsi anapoendesha gari akiwa mlevi huwa anahatarisha Maisha yake mwenywewe, abiria na wananchi wanaopiga miguu barabarani.

Uchumi was taifa huzorota baada ya wananchi kutumia mihadarati. Watu wenye uraibu hukaa mbumbumbu bila kufanya lolote hasa kutokana na kudhoofika kwa afya yao au ulegevu unaosababishwa na ulevi. Watu wa aina hiyo huwa wana mchango haba katika ukuzi wa uchumi wa taifa. Dawa hizi zimesambaa kila mahali, utapata zinauzwa masokoni, shuleni, njiani na hata pahali popote pale penye watu.

Dawa za kulevya haziuzwi hadharani nchini Uganda kwa sababu serikali serikali imepiga marafuku uuzaji bidhaa hiyo. Waja wanaozuza hivyo kisiri. Walanguzi wa mihadarati aghalabu hutumia watu wengine kuuza kwa niaba yao. Kuna wale wanaotumia Watoto wanaorandaranda almaarufu chokora na wengine hutumia vijana katika shule za misingi, upili na vyuo vikuu kama mawakala.

Vijana hasa wamejipata katika mtego huu kwa kuwafanyia walanguzi biashara hii haramu hili waweze kupata hela za kukidhi matakwa yao; ukweli ni kuwa pesa wanazopatiwa na waajiri wao ni chache mno na hatimaye wao hutumia dawa zile na kuishia kuwa na uraibu unaosababisha wao wenyewe kuwa wateja wa mabwenyenye hao wasio na utu.

Watu maarufu kama vile wafanyabiashara, wanamuziki na wanasiasa wametuhumiwa kushiriki katika biashara hii. Washukiwa hawa mara nyingi hukosa kufikishwa mahakamani kwa sababu jamii hukosa Ushahidi wa kutosha dhidi ya tabia hiyo.

Ni nani hasa mhusika katika kuingiza sumu hii katika nchi yetu? Hakuna mtu anayeweza kusimama kandamnasi na husema hiyo ndiyo kazi yake. Mbona tushiriki katika biashara tusiyoweza kujivunia? Ni mwito wangu kwa kila mwananchi mzalendo kuungana na wenzake ili kupinga biashara hii haramu. Tuhubiri makanisani, shuleni misikitini, hekaluni na mahali popote pale. Tukemee adui huyu wa afya na mali. Washauri nasaha washike usukani wawashauri wazee kwa vijana, wakubwa kwa wadogo, Weusi kwa weupe tuizike mihadarati katika kaburi la sahai.

MWISHO